

25 ГОДИНИ НАЙ-НОВА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

В исторически мащаб 25 години не са много време. За отделния индивид обаче те са кажи-речи половин съзнателен човешки живот. В началото на новото столетие (и хилядолетие) редакцията на „Език и литература“ осъществи проект върху един още по-кратък период – само 10 години, 10 години най-нова българска литература. Поради финансови причини можахме да издадем тази книжка чак през 2004 г., но тя и до днес представлява един от най-успешните и търсени броеве на списанието. Тогава се опитахме да направим първа равносметка на ставащото в литературата ни през последното десетилетие на ХХ в. Петнайсет години по-късно решихме да разширим погледа, като се опитахме да боравим с „вековен аршин“, макар и това да е само „четвърт век“. Обърнахме се към множество и разнолики изследователи, за да покажат те своята гледна точка към наблюдаваните явления, процеси и тенденции. За съжаление (както впрочем много често става) отклик дойде от сравнително малко автори. Не се получи статия, която да представлява обобщение и равносметка на тези две десетилетия и половина. Въпреки това всяка една от представените статии добавя парченце към пъстрия пъзел, оформящ картината на нашата литература през този недълъг период.

Още преди няколко години редакцията направи сериозен опит да предизвика дискусия по повод на резултатите от кампанията „Голямото четене“. За съжаление не се стигна до дискусия, не получихме дори и една статия, в която да се оглеждат резултатите от това обществено допитване. А то беше много показателно. Напълно наясно сме с това, че по най-различни причини такива формати трябва да се приемат с доза здрав скептицизъм. Най-важната сред тях е, че не се предоставят данни за абсолютните числа на участниците и съответно за отделните произведения. Както и за различни възрастови, образователни и др. характеристики. Независимо от това българското литературознание пропусна един сериозен шанс да анализира резултатите и да потърси отговор на различни въпроси. Един от сериозните проблемни на нашето общество е въпросът за литературното обучение в училище. Тази кампания можеше да послужи като ориентир за просветното министерство и изобщо за всички звена по протежение на образователната верига. Това не се случи. Остана да се надяваме, че някой близък ден въпросните институции все пак ще трябва да се обърнат към учениците и студентите, за да разберат и вземат предвид техните възгледи и изисквания, а да не разчитат само на една група от литературоведи и литературни историци, които от години „са яхнали“ учебните програми и учебникарството и отдавна са загубили връзката с реалността и нейните възможности и потребности. Нека не забравяме, че именно училището формира т. нар. „литературен канон“. А е крайно време да изоставим и прекалено централизираното литературно обучение, за да може всеки учител да разгърне собствените си творчески възможности, като занимава учениците с произведения, които той предпочита и смята за важни за сегашното поколение. Крайно време е да се скъса с традицията училището да има за цел да унифицира облика на ученическите личности, като ги занимава с едни и същи автори и едни и същи произведения и съответно се опитва да оформи единно техните възгледи. Литературата дава възможност за най-широк полет на фантазията, а сегашното литературно обучение пречи на това и дори може без преувеличение да се каже, че отблъсква учениците от четенето и от родната литература. Отпадането на приемните изпити в университетите в познатия им вид дава надежда, че то ще доведе до такива промени. А сигурно ще наложи и нови представи за зрелостните изпити, които няма да

имат за цел да гледат на абитуриентите като на „еднакви яйца от конвейер“, носещи еднакви представи и мислещи еднакво, репродуциращи чужди мисли и повтарящи отдавна извехтели шаблони, а да стимулират формирането на истински творчески личности.

През изминалия четвърт век се наблюдава многопосочно движение в областта на родната литература. Появиха се и се наложиха нови автори, бяха издадени голям брой произведения. Има сериозни литературни постижения, а има и значителен брой книги, които читателят забравя още преди да затвори последната им страница (ако изобщо стигне дотам) – но това винаги и навсякъде е така. Радостно е, че съществува това многообразие днес. А какво ще „оживее“ и ще остане в бъдеще, е трудно да се предвиди сега. За много произведения чуваме от критиците всевъзможни суперлативи като „превъзходно“, „изключително“ и под., а за някои автори определения като „велик“, „голям“ и т.н. Това обаче по-скоро е заблуждаващо, защото напоследък използваме толкова много суперлативи за какво ли не, та вече сме „обръгнали“ и тези епитети не ни правят впечатление. И да се върна още веднъж на обществените допитвания. Наскоро Теодора Димова беше отличена с наградата на Столичната библиотека за най-четен български автор. Без ни най-малко да омаловажаваме достойнствата на авторката, не може да не се запитаем колко всъщност е абсолютният брой на заетите/потърсените от читателите ѝ книги. В подобни случаи не получаваме тези много показателни данни, макар че беше споменат броят на читателската публика на библиотеката. А издателствата отдавна не посочват тиража на книгите и всички топ-листи винаги изглеждат ненадеждни, защото не можем да знаем колко в действителност са издадените, купените и в случая потърсените в Столичната библиотека книги.

Нека се надяваме, че и най-новата българска литература ще стигне и до училището.

БОЯН ВЪЛЧЕВ